

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ, ЩО ЗАЗНАЮТЬ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАННІ

А Розроблена та обґрунтована модель підготовки вчителя до роботи з учнями, що мають труднощі у навчанні. Модель включає в себе взаємопов'язані організаційно-діагностичний, змістово-діяльнісний і оцінно-коригувальний компоненти. Очікуваним результатом упровадження моделі є сформовані професійно-педагогічні вміння вчителя працювати з учнями, що зазнають труднощів у навчанні.

Ключові слова: модель; підготовка вчителя; модель підготовки вчителя; навчання школярів; учні з труднощами в навчанні

Олена Казачінер. Модель подготовки учителя к работе с учениками, которые имеют трудности в обучении.

А Разработана и описана модель подготовки учителя к работе с учениками, которые имеют трудности в обучении. Модель включает в себя взаимосвязанные организационно-диагностический, содержательно-деятельностный и оценочно-коррекционный компоненты. Ожидаемым результатом внедрения модели являются сформированные профессионально-педагогические умения учителя работать с учениками, которые имеют трудности в обучении.

Ключевые слова: модель, подготовка учителя, модель подготовки учителя, обучение школьников, ученики с трудностями в обучении.

Helen Kazachiner. The model of teacher's preparation to work with students with learning disabilities.

S Paper describes the model of teacher's preparation to work with students with learning disabilities. It includes organizational, diagnostic, content, action, evaluation and control components which are interconnected. Professional and pedagogical teacher's skills to work with students who have learning disabilities is an expected result of the model's realization.

Key words: model; teacher's preparation; the model of teacher's preparation; teaching students; students with learning disabilities.

Постановка проблеми. На сучасному етапі функціонування школи педагогіки зазначають те, що в останні роки кількість дітей, що падають під визначення невстигаючих, помітно збільшилась, різко впав показник засвоєння шкільної програми учнями. Збільшилась кількість учнів середньо- і слабковстигаючих. Іще однією особливістю шкільної неспішності за наших часів є те, що вона значно «помолодшала», тобто вік учнів, що зазнають труднощів у навчанні, став значно менший.

Поділяємо думку Г. Іщенко про те, що робота з попередження і подолання неспішності в школах нашої країни здійснюється не належному рівні, а теоретичні розробки недостатньо впроваджуються в практику вітчизняних шкіл [2, с. 4]. Таким чином, для забезпечення оптимальних умов навчання та виховання дітей, що зазнають труднощів у засвоєнні програм загальноосвітньої школи, необхідна зміна якості освіти в цілому, потрібен учитель, що позитивно сприймає учнів з усіма їхніми проблемами і складнощами, володіє такою системою навчання, яка враховує індивідуальні особливості дитини, сприяє корекції і розвитку її пізнавальних здібностей, зміцнює здоров'я школяра. У зв'язку з цим гостро виникла потреба в підготовці фахівців, здатних у своїй педагогічній діяльності професійно розв'язувати проблеми організації роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні. Першим кроком до цього є якісна підготовка вчителів до цієї роботи в педагогічному ВНЗ, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних загальнопедагогічних, психологічних, дефектологічних дослідженнях проблем підготовки вчителя, зокрема до роботи з дітьми з особливостями в психофізичному розвитку, освітлюються: педагогічні підходи до розгляду психофізичного і соціального розвитку (М. Басов, В. Бехтерев, П. Блонський, Л. Виготський, П. Лесгафт, Г. Россолімо, Ф. Ерісман); сучасні концепції підготовки педагогічних кадрів для системи загальної (М. Галагузова, О. Мудрик, М. Рожков, В. Сластьонін, Л. Спінін) і спеціальної освіти (А. Гонєєв, В. Лубовський, Н. Назарова, М. Нікітіна, Н. Новоторцева, Л. Сербіна).

У даному аспекті особливий інтерес являють дослідження, пов'язані з формуванням готовності вчителів до коригувально-педагогічної діяльності (праці Н. Бистрової, Н. Головневої, Л. Губаревої, К. Дурай-Новакової, Л. Завьорткіної, О. Загребельної, Є. Канищева, О. Козирьової, З. Міщенко, Л. Ларіонова, О. Ралдугіної, А. Тарасової).

Проте, незважаючи на значну кількість науково-педагогічних праць, питання підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні, гостро стоїть перед сучасною школою та потребує комплексного вирішення.

Таким чином, **мета статті** полягає в розробленні моделі підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні.

Відповідно до мети були сформульовані такі завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз стану проблеми організа-

ції роботи з учнями, що мають труднощі у навчанні, в науково-педагогічній літературі.

2. Окреслити зміст компонентів авторської моделі підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні (організаційно-діагностичного, змістово-діяльнісного та оціннокоригувального), а також очікуваний результат вищезазначеної моделі.

3. Визначити перспективи подальших наукових досліджень у галузі окресленої проблеми.

Виклад основного матеріалу. Вирішальним у запобіганні й подоланні неуспішності учнів є належна підготовка вчителя до такого виду діяльності. Для цього він зобов'язаний: усвідомити державну значущість цієї проблеми; уміти встановити «діагноз захворювання» – причини неуспішності в кожному конкретному випадку; володіти методикою навчання таких учнів; підходити до них з «оптимістичною гіпотезою»; виявляти терплячість, доброзичливість.

Подоланню неуспішності сприяють орієнтування педагогічного колективу на її профілактику, диференційований підхід до учнів, концентрування уваги на вдосконаленні методики викладання важких предметів, систематичне вивчення реальних навчальних можливостей учнів, ознайомлення вчителів з методикою подолання неуспішності, єдність їх дій, забезпечення внутрішньошкільного контролю за станом роботи з невстигаючими учнями.

Головними методами роботи вчителя, спрямованими на виявлення відставання, І. Бідюк та Г. Лабузіна [1] називають спостереження, зворотний зв'язок у процесі навчання, спілкування з учнями під час управління їхньою навчальною діяльністю та поза уроками.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про неоднозначність підходів до вибору шляхів і засобів запобігання неуспішності. Однак, більшість дослідників прагнуть знайти універсальний засіб запобігти неуспішності щодо будь-якої ситуації в навчально-виховній діяльності. Найістотнішим є те, що вони не розглядають запобігання неуспішності як системний, комплексний і цілеспрямований процес. Уперше це робить Т. Пінчук, яка розробила комплексно-цільову модель колективної педагогічної системи, здатної ефективно запобігати неуспішності й працювати з відстаючими учнями; критерії та показники оцінки комплексно-цільової системи запобігання неуспішності школярів [3]. Автор визначає, що одним із ефективних підходів запобігання неуспішності учнів є модернізація діяльності педагогічного колективу за допомогою комплексно-цільової системи і створення оптимальних умов для її функціонування. Дана комплексно-цільова програма передбачає наявність розгалуженої структури і комплексу пов'язаних між собою служб, які виконують загальні завдання і специфічні функції запобігання неуспішності. Організація діяльності педагогічного колективу щодо за-

побігання неуспішності учнів має діяльнісний (мета, зміст, форма, методи, результат) і управлінський (планування, організація, контроль, аналіз і корекція) аспекти, які розглядаються у взаємозв'язку.

Неуспішність школярів, на думку Ф. Умарова [4], пояснюється недостатньою роботою вчителів з формування пізнавального інтересу, вихованням позитивного ставлення до навчання, організацією самостійної роботи на уроках. Ці причини знаходяться у прямому зв'язку з недостатнім дидактичним забезпеченням уроків, недотриманням принципів посиленості та доступності знань, недостатнім зв'язком із життям. Ф. Умаров наголошує на тому, що педагогічні дії вчителя із запобігання неуспішності школярів мають бути спрямовані на оптимізацію навчального процесу – формування мотивів навчання, інтересу до знань, позитивне ставлення до навчання, активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Таким чином, на основі викладеного вище нами була розроблена модель, основним завданням упровадження якої є формування професійно-педагогічних умінь учителя працювати з учнями, що зазнають труднощів у навчанні. Вважаємо, що розроблена модель має носити універсальний характер та запроваджуватися в процесі викладання будь-якого навчального предмета. На наш погляд, вона має містити три взаємопов'язані компоненти: *організаційно-діагностичний, змістово-діяльнісний та оціннокоригувальний.*

Так, вважаємо, що *організаційно-діяльнісний компонент* повинен передбачати: 1) обов'язкове своєчасне встановлення вчителем причин труднощів учнів у навчанні; 2) здійснення діагностики рівня сформованості навичок навчальної діяльності; 3) здійснення діагностики рівня розвитку психічних процесів учнів за допомогою спектру діагностичних методик у співпраці з психологом; 4) дотримання основних вимог, необхідних для організації навчання слабковстигаючих учнів: створення фонду базових знань на основі компоненту державного стандарту, створення розвивального середовища, стимулювання діяльності учнів засобами виховних впливів, урахування індивідуальних особливостей школярів; 5) реалізацію основних напрямків діяльності вчителів щодо організації роботи з учнями, які мають труднощі у навчанні: вивчення, аналіз і узагальнення досвіду кращих учителів; вивчення й аналіз учнівського усного й писемного мовлення; вивчення стану сформованості в учнів певних лінгвістичних, математичних і природничих понять, мовленнєвих умінь і навичок; педагогічні спостереження за уроками; розроблення й апробація способів опрацювання програмового матеріалу з курсу рідної мови, математики тощо; проведення позакласної роботи з предметів; участь у засіданнях методичних об'єднань і методичних семінарах; 6) упро-

вадження системи заходів щодо вдосконалення навчально-виховного процесу з метою запобігання неспішності школярів, що полягає у профілактиці типових причин неспішності, які властиві певним віковим групам; у виявленні та урахуванні специфічних для школи причин відставання в усіх класах, ліквідація та профілактика; у широкому ознайомленні вчителів із типовими причинами неспішності, зі способами вивчення учнів, заходами щодо запобігання та подолання їхнього відставання у навчанні; у забезпеченні єдності дій усього педагогічного колективу щодо запобігання неспішності школярів і підвищення рівня їхньої вихованості, звертаючи увагу на досягнення єдності навчання та виховання, встановлені міжпредметні зв'язки у навчанні, координацію дій педагогів із учнями, батьками та громадськістю за місцем проживання дітей тощо; у детальному ознайомленні з навчальними можливостями майбутніх першокласників і п'ятикласників і проведенні у необхідних випадках спеціальних коригуючих занять; у систематичному вивченні труднощів у роботі вчителів, усебічному поліпшенні практики самоаналізу вчителями своєї діяльності та їхній подальшій самоосвіті; у введенні до тематики педагогічних рад, засідань методичних об'єднань та інших проблем, над якими працюватиме школа у найближчі роки, питань, пов'язаних із запобіганням неспішності учнів; у постійному контролі над реалізацією системи заходів щодо запобігання епізодичній і стійкій неспішності, у здійсненні спеціального контролю над роботою з «найважчими» школярами, у ретельному обліку результатів цієї роботи; в узагальненні передового досвіду роботи із запобігання неспішності та його широкому обговоренні.

До складових *змістово-діяльнісного компонента* відносимо такі: 1) забезпечення адаптації до навчального процесу учнів початкової, середньої та старшої ланок; 2) забезпечення наступності у навчанні школярів на кожному ступені; 3) підвищення ефективності та якості уроку шляхом використання варіативності організаційних форм навчання (що передбачає можливість вибору та поєднання найефективнішої, доцільної, педагогічно та методично виправданої з них на кожному конкретному етапі уроку та під час організації конкретної навчальної діяльності), здоров'язбережувальних, інформаційно-комунікаційних технологій; 4) організація взаємодії школярів з освітнім середовищем на різних етапах навчального процесу (що полягає в урахуванні способів оброблення інформації: аналітичного, синтетичного; провідного каналу навчальної інформації: кінестетичного, аудіального, візуального, а також стилів навчальної діяльності: натуралістичного, музично-ритмічного, логіко-математичного, вербально-лінгвістичного, моторно-рухового) [5, с. 12–15]; 5) пропедевтика успішної навчальної діяльності учнів (створення ситуації успіху); 6) реалізація

індивідуального та диференційованого підходів до навчання; 7) співпраця з батьками та фахівцями (психологом, логопедом та ін.).

Оцінно-коригувальний компонент, на наш погляд, повинен включати: 1) здійснення самооцінки та самоконтролю власної педагогічної діяльності щодо роботи з учнями, які мають труднощі у навчанні; 2) самооцінку та самоконтроль у процесі проведення вчителем навчальних занять і позакласної роботи (уміння оцінювати ефективність організації індивідуальної, колективної роботи, роботи в парах і групах); 3) реалізацію моніторингу рівня навчальних досягнень учнів з предмета, надання рекомендацій відповідно до результатів. Вважаємо, що план роботи з моніторингу має передбачати організацію спеціальних занять за двома напрямками: розвиток в учнів необхідних навчальних умінь (у багатьох випадках їх відсутність є основною причиною низької успішності); і корекційно-методична робота з учителями (спрямована на усунення недоліків у дидактичних матеріалах і навчання вчителів ефективних технологій спілкування та викладання). Моніторинг включає комплекс методик, що дозволить досліджувати цю проблему і приймати правильні управлінські рішення.

Даний компонент повинен, на нашу думку, також включати: 4) уміння вчителем здійснювати профілактичні заходи, 5) постійний контроль над реалізацією системи заходів для попередження епізодичної й стійкої неспішності учнів; 6) передбачення вчителем і внесення необхідних змін у власну педагогічну діяльність (рефлексію). Модель підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні, представлено на рис. 1.

Таким чином, під моделлю підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні, розуміємо описову характеристику комплексу взаємопов'язаних компонентів, що містить вимоги щодо знань і вмінь, структури й результатів діяльності, особистісних якостей педагога, а також умови й методи її формування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі особливої актуальності набуло питання організації ефективної роботи з учнями, що мають низький рівень засвоєння програмових вимог, труднощі у засвоєнні навчального матеріалу. У зв'язку з цим гостро виникла потреба в підготовці фахівців, здатних у своїй педагогічній діяльності професійно розв'язувати проблеми організації роботи зі школярами, що зазнають труднощів у навчанні.

Нами була розроблена авторська модель підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні. Вважаємо, що розроблена модель має носити універсальний характер і запроваджуватися в процесі викладання будь-якого навчального предмета.

Підготовка вчителя до роботи зі слабковсти-

Рис. 1. Модель підготовки вчителя до роботи з учнями, що зазнають труднощів у навчанні

гаючими школярами розглядається нами в єдності організаційно-діагностичного, змістово-діяльнісного і оцінно-коригувального компонентів. Очікуваним результатом запровадження моделі є сформовані професійно-педагогічні вміння вчителя працювати з учнями, що зазнають труднощів у навчанні.

Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективою подальших наукових пошуків може, на наш погляд, стати розроблення інноваційних комплексно-цілевих програм навчання вчителів (майбутніх і тих, хто

має трудовий стаж) працювати з різними категоріями учнів, що мають труднощі у навчанні, у системах вищої та післядипломної педагогічної освіти.

Література

- Бідюк І. Учні з проблемами в навчанні: діагностика і допомога / І. Бідюк, Г. Лабузіна // Завуч. – 2005. – №11. – Вкладка.
- Іщенко Г.В. Система роботи з слабковстигаючими учнями основної школи з математики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г.В. Іщенко. – К., 2006. – 15 с.
- Пінчук Т.О. Комплексно-цільова система діяльності педагогічного колективу із запобігання неуспішності учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т.О. Пінчук. – К., 1998. – 19 с.
- Умаров Ф. Педагогические основы предупреждения неуспеваемости младших школьников: дисс. ... канд. пед. наук / Ф. Умаров. – Ташкент, 1989. – 121 с.
- Цимбалару А. Особливості організації взаємодії молодших школярів з освітнім середовищем на різних етапах навчального процесу / А. Цимбалару // Початкова школа. – 2013. – № 8. – С. 12-17.